Rolul corpusului de traduceri în studierea diferenţelor dintre română şi franceză

Gorana BIKIĆ-CARIĆ[*]

Key-words: *French, Romanian, translation corpus, article, subjunctive, infinitive*

1. Introducere

Româna şi franceza au o origine comună, limba latină, de unde provin numeroasele lor asemănări; având însă în vedere faptul că s-au dezvoltat în condiţii geografice şi politice diferite, apar şi diferenţe însemnate. Franceza este situată în Romania occidentală, mai precis în Galoromania, iar româna în Romania orientală, mai exact în Romania balcanică. Exceptând diferenţele morfologice dintre cele două limbi, caracteristice pentru apartenenţa la Romania occidentală, respectiv orientală (desinenţele de plural *-s* sau *-i* pentru substantiv, desinenţele *-s* sau *-i* în conjugarea verbelor etc.), atât franceza, cât şi româna au unele trăsături specifice în comparaţie cu alte limbi romanice. În lucrarea noastră vom vorbi despre aceste trăsături specifice în cadrul a două teme: utilizarea articolului şi utilizarea infinitivului în comparaţie cu conjunctivul, precum şi contextele extralingvistice prin care se pot explica parţial diferenţele menţionate. În studierea acestor diferenţe am dori să accentuăm rolul corpusului de traduceri, dat fiind că acesta nu numai că ne dă exemple comparate autentice care confirmă ipotezele iniţiale, ci relevă şi unele fenomene interesante, de care altfel nu am fi conştienţi. De aceea lingvistica corpusurilor este, mai ales în prezent, date fiind posibilităţile de procesare pe calculator, o importantă ramură a lingvisticii.

2. Corpusurile de traduceri

Lingvistica corpusului se ocupă cu studierea limbilor pe baza corpusurilor de texte. Corpusurile pot fi descrise ca un material lingvistic cules în mod sistematic, alcătuit din texte (scrise sau vorbite) care, conform anumitor criterii, au ceva în comun. Rastier (2004) defineşte corpusul ca o grupare structurată de texte integrale şi documentate, culese după două criterii: cel teoretic, având în vedere tipul de discurs (juridic, literar, ştiinţific) şi genul (comedie, nuvelă, jurnal de călătorie), precum şi cel practic, având în vedere o posibilă aplicare. Rezultatele studierii corpusului pot fi aplicate, ca şi în cazul nostru, în lingvistica contrastivă, în studii de traducere, în lexicografie etc.

Pe lângă corpusurile unilingve, deosebit de utilă este prelucrarea corpusurilor bilingve sau plurilingve. Se pot alege corpusuri conţinând texte în limba de origine

[*] Universitatea din Zagreb, Croația.

BDD-V2522 © 2013 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:12 UTC)

şi traducerea (traducerile) lor, respectiv texte în două sau mai multe limbi care doar au o temă comună, dar niciunul nu reprezintă traducerea celuilalt. După Granger (2003: 21), corpusurile plurilingve pot fi 1) de traduceri şi 2) comparabile. Cele de traduceri sunt alcătuite din textele originale şi traducerile lor. Pentru corpusurile comparabile se aleg texte de acelaşi tip, respectiv gen, în două sau mai multe limbi, care nu sunt traduceri puse în paralel.

Corpusurile de traduceri constituie o sursă importantă de informaţii pentru mulţi lingvişti. Textele se pot prelucra în aşa fel încât anumite elemente dintr-o limbă se aliniază cu echivalentele lor în altă limbă (Zimina 2004), ceea ce se realizează pe mai multe niveluri: al cuvintelor, al sintagmelor, al frazelor, al fragmentelor etc. Cea mai frecventă este alinierea la nivelul frazei şi abia apoi al cuvintelor (McEnery şi Wilson 2001: 151). Rezultatele sunt mult mai bune în cazul alinierii frazelor, în timp ce alinierea automată a cuvintelor reprezintă încă o problemă însemnată. Alinierea se poate efectua pe baza statisticii, pe baza regulilor lingvistice, dar este posibilă şi combinarea acestor două abordări (McEnery şi Wilson 2001: 152). Alinierea statistică, care se poate baza pe lungimea frazei (din punct de vedere statistic este mai probabil ca o frază lungă dintr-o limbă să fie traducerea unei fraze lungi din cealaltă limbă şi invers), este mai adecvată pentru corpusurile mai mari datorită rapidităţii sale, în timp ce alinierea lingvistică, în care se împerechează unităţi lexicale, este mai adecvată pentru corpusurile mai mici (McEnery şi Wilson 2001: 152).

În scopul cercetării noastre am conceput un corpus de traduceri alcătuit din romanul în limba franceză *Un barrage contre le Pacifique*, de Marguerite Duras şi romanul în limba română *Ion – glasul pământului*, de Liviu Rebreanu. Am ales câte un roman în original în fiecare limbă pentru o prezentare uniformă a ambelor limbi, dar putem spune că nu am observat diferenţe însemnate în cazul originalului faţă de traducere. Textele selectate au fost scanate, iar forma scanată a fost transformată în text în Word (cu ajutorul programului ABBYY Reader 7.0). După aceea a fost necesar ca textele să fie aliniate (cu ajutorul programului Moore's Aligner) la nivelul frazelor, astfel că fiecare roman prelucrat a fost prezentat sub forma unor perechi de fraze (originalul frazei şi traducerea). Apoi am putut să căutăm în perechile de fraze corespunzătoare formele articolului (cu ajutorul opţiunii „Cuvântul căutat", introducând cuvântul căutat sau o parte a cuvântului, de exemplu *le* sau *ul*). Dat fiind că din punct de vedere morfologic este mai clar, articolul a fost mai uşor de cercetat decât formele verbale. Formele verbale la conjunctiv, respectiv la infinitiv au trebuit să fie identificate în perechile de fraze. Apoi am clasificat în tabele fragmente de fraze cu exemple interesante. În anexă (la sfârşitul articolului) se găsesc tabele reprezentative.

În ceea ce priveşte articolul, am alcătuit trei tabele, pornind de la exemple din franceză (articolul definit, nedefinit şi partitiv) şi echivalentele lor în română (vezi anexa). În astfel de tabele sinoptice am putut observa care sunt cele mai frecvente echivalente, la care, de altfel, ne-am aşteptat, dar le-am evidenţiat, de asemenea, şi pe cele la care ne-am aşteptat mai puţin şi care au fost, tocmai din acest motiv, poate chiar mai interesante. Pentru formele verbale am alcătuit tabele în funcţie de folosirea conjunctivului sau a infinitivului, atât în franceză, cât şi în română (vezi

BDD-V2522 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:12 UTC)

anexa). Este interesant faptul că aceste tabele ne-au confirmat iniţial rezultatele aşteptate, şi anume marea disproporţie dintre folosirea infinitivului şi a conjunctivului în română şi franceză, precum şi faptul că în această cercetare, spre deosebire de cercetarea referitoare la articol, practic nu am găsit rezultate neaşteptate.

3. Folosirea articolului în franceză şi în română

În acest paragraf vom expune câteva asemănări şi deosebiri de bază dintre română şi franceză în privinţa articolului, susţinând cele menţionate prin exemple extrase din corpus. Având în vedere spaţiul limitat, menţionăm aici doar un exemplu, iar în anexă prezentăm tabele care sunt, din aceleaşi motive, doar indicatori ai modului în care am lucrat. Dat fiind că în lucrarea noastră ne ocupăm de studierea determinării, nedeterminării şi a partitivităţii, nu vom discuta despre articolul posesiv (genitival) şi articolul demonstrativ (adjectival), care au un rol aparte. În schimb ne vom referi şi la articolul zero, respectiv la situaţiile în care într-o limbă nu există echivalent pentru articolul care apare în cealaltă limbă.

Asemănările dintre franceză şi română constau, în cea mai mare parte, în folosirea articolului definit şi la singular, şi la plural (excepţie făcând nerealizarea în română a articolului după prepoziţie), precum şi a articolului nedefinit la singular. Diferenţele sunt vizibile în special la articolul nedefinit la plural, precum şi în exprimarea partitivităţii.

3.1. Determinarea

În ceea ce priveşte utilizarea articolului definit în română şi în franceză, am dori să evidenţiem trăsături comune precum anafora, respectiv referentul menţionat deja (*Un homme est entré.* [...] ***L****'homme a dit bonjour/ Un bărbat a intrat.* [...] *Bărbatul a spus bună ziua*), referentul cunoscut din context (***Le*** *président s'est adressé au public/ Preşedintele s-a adresat publicului*), precum şi folosirea generică (***L****'eau est incolore/ Apa este incoloră*). Cele două limbi se deosebesc în principal prin faptul că în română, în anumite condiţii, articolul definit se pierde după prepoziţie (*Elevul a fost pedepsit* ***de*** *profesor*). Caracterul specific al folosirii articolului în limba română în raport cu celelalte limbi romanice indică o diferenţiere între valorile substantivului şi forma sa, dat fiind că, în română, în marea majoritate a cazurilor, substantivul pierde automat articolul după prepoziţie (aşadar, din punct de vedere formal nu este determinat), deşi este logic să concluzionăm că în felul acesta nu şi-a pierdut valoarea determinată (Coja 1983: 67).

În corpus am găsit numeroase exemple care confirmă asemănările în folosirea articolului definit în franceză şi în română: *le cheval était trop vieux/ calul era prea bătrân* (anaforă), *Suzanne alla chercher les pilules/ Suzanne se grăbi să caute medicamentul* (referent cunoscut din context), *la faim n'empêche pas les enfants de jouer/ foamea nu-i împiedica să se zbenguie* (folosire generică). De asemenea sunt numeroase exemplele în care articolul zero din română se poate explica prin prepoziţia care introduce substantivul: *Peu avant le pont/ Puţin înainte de pod.*

BDD-V2522 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:12 UTC)

3.2. Nedeterminarea

Dacă articolul nedefinit este la singular, franceza şi româna funcţionează în mod asemănător. Riegel et al. (1999: 159) menţionează un exemplu în care articolul nedefinit indică un individ care nu este identificat, dar poate fi (*Un enfant jouait dans la cour/ Un copil se juca în curte*), respectiv un exemplu în care referentul există doar virtual (*Je cherche un enfant blond pour un rôle dans un film/ Caut un copil blond pentru un rol într-un film*). În ambele cazuri, articolului nedefinit din franceză îi corespunde articolul nedefinit în română. Echivalentul articolului nedefinit la singular în franceză poate fi şi articolul zero în română (*Je suis une femme – Sunt femeie*), mai ales după negaţie şi transformarea lui în forma *de* (*J'ai une maison → Je n'ai pas de maison – N-am casă*). O astfel de negaţie în franceză se explică prin faptul că a doua parte a negaţiei, *pas*, a fost la origine substantiv. Cum forma *de* a şi fost, de altfel, necesară pentru legarea a două substantive, a devenit stabilă în acest context, iar articolul de fapt nici nu a existat.

Trebuie subliniată în mod deosebit diferenţa dintre franceză şi română atunci când este vorba de pluralul articolului nedefinit. Această diferenţă, considerăm noi, provine în primul rând din însăşi diferenţa dintre singular şi plural în cazul nedeterminării, unde la plural se pot pierde contururile clare ale indivizilor care se contopesc într-un tot nedeterminat. În timp ce în franceză articolul nedefinit la plural se foloseşte în mod sistematic, fie că este vorba de o cantitate nedeterminată (*Je vois des avions*), fie că este vorba despre evidenţierea unor indivizi dintr-un tot (*Des élèves sont en retard*), în română echivalentul este, mai ales dacă este vorba doar de o cantitate nedeterminată, cel mai adesea articolul zero (*Văd avioane*), mai rar *nişte* sau *unii* (*Nişte/ Unii elevi au întârziat*).

Iată câteva exemple din corpus, care confirmă cele menţionate pentru articolul nedefinit la singular: *Un jour un homme s'arrêterait/ Într-o bună zi, un bărbat o să oprească* (referentul există doar virtual), *avec un enfant au sein/ cu un copilaş la ţîţă* (referentul nu este identificat, dar se poate identifica). Am găsit şi un exemplu în care, pentru articolul nedefinit la singular din franceză, echivalentul în română este zero: *je ne suis plus un gosse/ nici eu nu-s copil.*

Spre deosebire de situaţia aceasta, articolului nedefinit la plural din franceză îi corespunde, în marea majoritate a exemplelor, echivalentul zero în română: *qu'ils pouvaient encore avoir des idées/ că puteau încă să aibă idei.* Foarte rar am găsit în română echivalent pentru articolul nedefinit la plural: *comme des insectes blancs, des hommes peinaient/ oamenii, ca nişte gândaci albi, se trudeau.*

3.3. Partitivitatea

Un tip aparte al nedeterminării o constituie partitivitatea, care presupune o parte nedeterminată a unui întreg. Franceza se distinge de celelalte limbi romanice prin exprimarea sistematică a partitivităţii cu ajutorul articolului partitiv. Pe lângă aceasta, pentru comparaţia noastră a celor două limbi este important să facem deosebirea între articolul partitiv care exprimă partitivitatea reală (*Je veux du pain – Doresc pâine*), respectiv descrierea materiei (*C'est du café – E cafea*), precum şi descrierea materiei în comparaţii (*comme du satin – ca satinul*). În franceză avem în toate cele trei cazuri articol partitiv. În română, echivalentul este articolul zero şi în

BDD-V2522 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:12 UTC)

cazul partitivităţii reale, şi în cazul descrierii materiei, nu însă şi în comparaţii, unde echivalentul este articolul definit. În acest caz, articolul definit din română se explică prin folosirea generică.

În corpus am găsit exemple unde în franceză este articol partitiv, iar în română echivalent zero: *Carmen avait de l'amitié pour la mère et aussi du respect/ Pentru mama, Carmen avea afecţiune, dar şi respect*, dar şi situaţii unde pentru comparaţii se foloseşte în franceză articolul partitiv, iar în română, articolul definit: *doux comme du miel / dulce ca mierea.*

3.4. Abateri de la rezultatele cele mai frecvente

Prin studierea corpusului am observat şi unele fenomene singulare, pe care le considerăm abateri de la rezultatele aşteptate. Dat fiind spaţiul limitat, vom cita aici doar câteva, împărţite în funcţie de limba originală. Aceasta pentru că ni se pare important să ţinem cont dacă originalul a oferit mai multe posibilităţi, dintre care traducătorul a trebuit să aleagă una, respectiv dacă originalul a indicat o posibilitate, iar traducătorul a optat (pentru că a fost nevoit sau pur şi simplu pentru că a putut) pentru alta.

3.4.1. Originalul în limba franceză

Este interesant faptul că am găsit exemple unde articolele nu coincid, deşi în original este clar exprimat sensul de (ne)determinare. Traducătorul din franceză în română a decis să interpreteze altfel poziţia substantivului în discurs. În exemplele următoare articolului definit din franceză îi corespunde articolul nedefinit în română: *sortit **le** sac de carbure – scoase **un** sac plin de carbură* sau ***le** couple colonial – **un** cuplu din colonii*. Ca de obicei, se poate explica şi o soluţie, şi cealaltă: în limba franceză, articolul definit, care aici nu este anaforic, dat fiind că substantivul nu a fost menţionat anterior, semnifică cunoaşterea în funcţie de contextul situaţional. În română, articolul nedefinit indică introducerea substantivului în discurs.

Uneori, articolului nedefinit din franceză îi corespunde cel definit în română: ***des** indigènes s'affairaient – indigeni**i** le dădeau târcoale*; ***des** officiers dansaient avec **des** passagères – ofiţeri**i** tocmai începuseră să danseze cu pasagere**le***. În ambele exemple, articolul nedefinit la plural din franceză arată că este vorba doar de unii indivizi, nu de toţi (acest lucru este deosebit de interesant în al doilea exemplu, unde cu ajutorul articolului *des* se subliniază faptul că dansau doar unii ofiţeri, nu toţi, precum şi doar unele pasagere). Totuşi, traducătorul în română nu a redat acest lucru, pentru el fiind mai importantă imaginea generală a indigenilor, respectiv a ofiţerilor dansând cu pasagerele, decât exprimarea detaşării unora dintre ei.

Aşa cum am menţionat deja, echivalentul cel mai frecvent al articolului partitiv este articolul zero în română. Totuşi, în limba română este uneori adăugată o expresie a cantităţii, deşi aceasta nu există în originalul francez, respectiv articolul nedefinit care are un rol asemănător (*du savon fin et de la crème de beauté – un săpun fin şi **o cutie** cu cremă de faţă*; *du savon parfumé à la lavande – **un** săpun parfumat cu lavandă*; *donne-moi du café – dă-mi **o** cafea*).

BDD-V2522 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:12 UTC)

3.4.2. Originalul în limba română

În originalul românesc am observat un substantiv cu articol zero, pe care îl interpretăm ca o expresie a unei cantităţi nedeterminate (*unde picură veşnic **apă** de izvor răcoritoare*) şi care în franceză, având funcţia de subiect, a trebuit să fie tradusă cu articol definit (*où jaillit sans arrêt **l'eau** d'une source fraîche*).

Am găsit în română un exemplu interesant de subiect la plural cu articol zero (*fete mai curioase şi copii mai neostoiţi*). Spre deosebire de exemplele care se menţionează în general în literatură, acest subiect este antepus verbului, de unde reiese faptul că articolul zero cu un subiect care are referent nu trebuie neapărat să fie pus în legătură cu poziţia substantivului după verb. În franceză, aşa cum ne-am fi şi aşteptat, această sintagmă a fost tradusă cu articolul nedefinit la plural (*Des filles plus curieuses et des enfants mal surveillés*).

În următorul exemplu, în română sunt două articole diferite, în timp ce în franceză articolele sunt în ambele situaţii nedefinite: *comme **des** insectes blancs, **des** hommes peinaient – oamen**ii**, ca **nişte** gândaci albi, se trudeau*. Deşi în original articolul definit de la substantivul *oamenii* desemnează un referent ca fiind determinat de situaţie, în franceză traducătorul a optat pentru *des hommes*, dorind să-i detaşeze pe acei oameni de cei care nu se ocupă cu aceeaşi activitate. În cazul celuilalt substantiv, care exprimă o comparaţie, pentru articolul nedefinit la plural din franceză *des* echivalentul românesc nu este, aşa cum se întâmplă în mod obişnuit, articolul zero, ci ceea ce, cel mai adesea, este de asemenea denumit articol nedefinit la plural (*nişte*).

Forma *nişte* poate fi folosită şi în sens partitiv. Am găsit exemplul *nişte brânză şi ceapă*, al cărui sens partitiv s-a păstrat şi în traducere: *du fromage et des oignons.*

3.5. Concluzii

În lucrarea noastră, din cauza spaţiului limitat, am citat doar câteva exemple. Unele dintre ele sunt reprezentative pentru majoritatea rezultatelor pe care le-am obţinut prin prelucrarea corpusului comparat pe calculator, fapt prin care am confirmat ipotezele iniţiale. Dar şi abaterile sunt extrem de interesante, ele fiind dovada complexităţii problematicii referitoare la articol, dat fiind faptul că substantivul şi poziţia sa în discurs nu sunt întotdeauna monosemantice. Aşa cum am putut vedea, uneori acelaşi substantiv poate fi înţeles şi ca fiind cunoscut, având în vedere contextul situaţional (motiv pentru care trebuie să primească articol definit), dar şi ca fiind abia introdus în discurs (de unde rezultă articolul nedefinit). Pe lângă aceasta, în literatura de specialitate, unele dintre valorile pe care le-am observat în exemplele neaşteptate de regulă nici nu sunt menţionate în mod special. Avem convingerea că abordarea contrastivă contribuie cu certitudine la observarea acestor pluristratificări.

4. Conjunctivul şi infinitivul în română şi franceză

Chiar şi printr-o comparaţie superficială dintre română şi franceză este uşor de observat o utilizare mult mai frecventă a conjunctivului în română decât în franceză, dat fiind că în română conjunctivul acoperă un domeniu mai vast decât în alte limbi

BDD-V2522 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:12 UTC)

romanice. În schimb, în franceză, transformarea infinitivală este mai frecventă, de unde reiese şi o utilizare mai frecventă a infinitivului.

În franceză se disting situaţii unde este posibilă o alegere între conjunctiv şi infinitiv şi situaţii unde infinitivul este obligatoriu (Grevisse 1997: 889). Opţiunea este posibilă după verbe de opinie, dacă ambele verbe au acelaşi subiect: *Je pense (ou crois) partir demain/ Je pense (ou crois) que je partirai demain* (*Cred că voi pleca mâine*), după verbe care exprimă un ordin dacă agentul este în acelaşi timp şi obiect indirect al verbului principal: *Je lui dis (ou ordonne) de sortir* sau, mai puţin frecvent, *Je lui dis qu'il sorte* (*Îi spun să iasă*), după verbe de percepţie, când ambele acţiuni sunt simultane: *Je vois tomber la nuit/ Je vois que la nuit tombe* (*Văd că se lasă noaptea*), şi după verbe impersonale, dacă agentul este clar din context: *Il faut absolument sortir d'ici/ Il faut absolument que nous sortions d'ici* (*Trebuie neapărat să ieşim de aici*). Dar infinitivul este obligatoriu dacă este neapărat necesar ca subiectele verbelor să fie identice: *Il commence à lire* (*Începe să citească*), după *faire* sau *laisser* care cauzează o acţiune: *Il fait construire une maison* (*Îşi construieşte o casă* [altcineva o construieşte, nu el]), dar şi după verbe care exprimă o dorinţă sau o emoţie, dacă ambele subiecte sunt identice: *Je veux partir* (*Vreau să plec*).

De asemenea, trebuie să aducem în discuţie (Grevisse 1997: 890) infinitivul în propoziţii principale, precum infinitivul fără subiect în propoziţii interogative (*Que faire?/ Ce să fac?*) sau exclamative (*Quoi? s'éloigner de la cour...!/ Ce? să plec de la curte...!*), infinitivul narativ introdus de prepoziţia *de* (*Et cette fois, Edouard de s'inquiéter/ Iar de data asta, Edouard se nelinişti*), precum şi infinitivul care exprimă un ordin, o interdicţie sau un sfat (*Ne pas se pencher au dehors/ Nu vă aplecaţi în afară*).

Diaconescu (1977: 44) constată că, în Romania dunăreană, spre deosebire de Romania occidentală, infinitivul cunoaşte o restrângere a sferei sale de circulaţie, determinată de trei factori : a) prin extinderea completivelor cu conjuncţia *că* < lat. *quod*, infinitivul este înlocuit cu indicativul după verbele *dicendi* şi *sentiendi*: *video eum venire > îl văd că vine*, b) după verbe *sentiendi – a auzi, a vedea, a simţi*, infinitivul este înlocuit, în cele mai multe cazuri, cu modul gerunziu : *îl văd venind*, în timp ce, în limbile romanice occidentale, de exemplu în franceză, continuă să se folosească infinitivul : *je le vois venir*, c) după verbele care exprimă un act de voinţă, un efort, posibilitatea sau necesitatea, în locul infinitivului se extind completivele introduse prin conjuncţia *să + subjonctivul*: *voleo cantare > vreau (a) cântare > vreau a cânta > vreau să cânt* (în aromână, infinitivul a fost în totalitate înlocuit de conjunctiv: arom. *io potu s-kîntu*).

În Guţu Romalo (2008: 387) este menţionat conjunctivul în propoziţii independente care exprimă un proces imaginat de către locutor (*în cazul unei maşini,* ***să zicem***), îndoiala (*Oare aşa* ***să fie****?*), ipoteze alternative (***Să****-i* ***spun****,* ***să*** *nu-i* ***spun****?*), un proces realizabil (*Ce* ***să facă*** *în asemenea situaţie? = Ce putea să facă în asemenea situaţie?*). Exceptând cauzalele, sociativele şi instrumentalele, toate propoziţiile dependente acceptă conjunctivul ca predicat (Guţu Romalo 2008: 389): în propoziţii subordonate completive sau atributive (*Ştia ce* ***să spună***; *Rar am văzut un om care* ***să-şi păstreze*** *calmul într-o asemenea situaţie*), în stilul indirect (*I-a arătat cu cine să vorbească*), în subordonate care exprimă circumstanţe ca scopul,

BDD-V2522 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:12 UTC)

modul, concesia, condiţia etc.: *A venit din America **să**-şi **vadă** bunicii/ Fără **să** mai **întrebe** ceva, a plecat/ **Să fi avut** de câştigat, ar fi venit şi el/ **Să fi strigat**, tot nu l-aş fi auzit*.

Guţu Romalo (2008: 389) distinge valoarea modală şi amodală a conjunctivului. Conjunctivul este purtător de valori modale când este subordonat unui verb, adjectiv sau adverb care poate selecţiona atât forme de conjunctiv, cât şi forme de indicativ. În această situaţie sunt verbe ca: *se amuză că/ să...*, *se bucură că/ să...* etc., unde conjunctivul se foloseşte numai dacă e vorba de virtualitate, iar realitatea se exprimă cu indicativul (Guţu Romalo 2008: 392): *Se bucură că vii/ Se bucură să vii*). Aceasta este încă o deosebire importantă în comparaţie cu celelalte limbi romanice, de exemplu franceza. După o expresie a unei atitudini subiective, în majoritatea limbilor romanice se foloseşte conjunctivul, fie că este vorba de o expresie a virtualităţii (*J'ai peur que tu partes/ Mi-e teamă că pleci*), fie de una a realităţii (*Je suis content que tu sois venu/ Sunt mulţumit că ai venit*).

Guţu Romalo (2008: 390) consideră că, spre deosebire de astfel de expresii cu valoare modală, conjunctivul *nu are valoare modală* în propoziţii dependente de regenţi care impun verbului subordonat forma de conjunctiv sau de infinitiv. Se înscriu în această categorie verbe precum *începe să...*, *poate să...*, expresii precum *e interzis să...*, *e necesar să...*, *e posibil să...*, etc. Se menţionează mai departe (Guţu Romalo 2008: 393) că, în limbajul scris, mai ales în stilul cultivat (beletristic, ştiinţific, juridic), infinitivul – formă verbală mai abstractă – este mai frecvent. În schimb, în limbajul vorbit (cu toate variantele sale) este preferat conjunctivul – formă verbală care poartă informaţii cu privire la persoană şi număr.

Aşa cum putem remarca prin compararea trăsăturilor menţionate, deosebirile sunt importante. Pe de o parte, sunt exemple ca *Vreau să plec*, unde, după un verb ca *a vrea*, se foloseşte şi în franceză conjunctivul, dar, spre deosebire de română, numai dacă subiectele verbului regent şi al celui dependent sunt diferite. Totuşi, pe de altă parte, sunt numeroase contexte în care conjunctivul nu ar fi nicidecum posibil în franceză, precum *Încep să scriu.* Apoi, conjunctivul în română exprimă o ezitare (*Nu ştiu ce să fac* – în franceză se foloseşte infinitivul: *Je ne sais pas quoi faire*), o propunere (*Să te ajut?* – în franceză, verbul este la indicativ prezent: *Je t'aide?*). Deşi în română conjunctivul este mult mai puţin prezent după expresii ale unei percepţii subiective a realităţii, datorită faptului că este foarte folosit în situaţii în care în franceză se întâlneşte infinitivul, în cercetarea noastră, ipoteza noastră iniţială este aceea a unui număr mai mare de verbe la conjunctiv în română decât în franceză.

Din acelaşi corpus am ales de data aceasta frazele în care apare infinitivul sau conjunctivul, în funcţie de limba originalului. Şi de data aceasta, din cauza spaţiului limitat, putem cita numai câteva exemple, dar prin studierea corpusului am remarcat un număr extrem de mare de ocurenţe ale conjunctivului în română în locul infinitivului din franceză. Iată câteva exemple: *Il leur avait semblé à tous les trois que c'était une bonne idée d'**acheter** ce cheval/ Ideea **să cumpere** calul li se păruse bună la toţi trei*; *D'abord, c'était une idée, ça prouvait qu'ils pouvaient encore avoir des idées/ În primul rând, era o idee, ceea ce dovedea că puteau încă să aibă idei*; *Lăţosul nu-l ia în seamă, ca şi cînd i-ar fi lene **să se oprească**/ Le dogue n'y prend même pas garde, comme s'il était trop indolent pour **s'arrêter***.

BDD-V2522 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:12 UTC)

De asemenea, am ales frazele în care în franceză apare conjunctivul, iar în română indicativul, datorită exprimării percepţiei subiective a unui fapt real (dar astfel de exemple nu au fost numeroase): *Păcat că Ion nu l-**a scuturat** puţin/ Dommage que Ion ne **l'ait** pas **secoué** un peu*.

Din cele menţionate până acum putem trage concluzia că, în comparaţie cu franceza (şi cu alte limbi romanice), conjunctivul are în română un rol şi o semnificaţie foarte deosebite, astfel încât el nu corespunde decât parţial conjunctivului din Romania occidentală. Deşi am găsit deja în literatura de specialitate astfel de explicaţii, studierea corpusului a confirmat în mod evident ipotezele noastre iniţiale, fie că originalul a fost în franceză, fie că a fost în română.

Deşi infinitivul poate fi considerat cel mai virtual dintre toate modurile verbale (Leeman-Bouix 2005: 83) şi prin aceasta şi cel mai nedefinit în ceea ce priveşte conţinutul pe care îl transmite, prin comparaţie cu româna, unde aceeaşi idee este exprimată cu ajutorul conjunctivului, putem observa că infinitivul din franceză poate fi, printre altele, purtătorul semnificaţiei de scop.

5. Contextele extralingvistice

În final dorim să plasăm deosebirile menţionate între română şi franceză în contexte istorico-geografice care le pot explica, într-o oarecare măsură. Deşi, după cum ştim, nu este posibil să se demonstreze cu certitudine de ce o limbă s-a dezvoltat exact aşa cum s-a dezvoltat, iar altă limbă în alt fel, cunoaşterea contextelor extralingvistice poate să ajute întru câtva la înţelegerea situaţiei pe care o întâlnim astăzi.

Franceza şi româna s-au dezvoltat în circumstanţe istorice foarte diferite, începând cu substratul sau superstratul lor. În timp ce latina a întâlnit în Galoromania substratul celtic (care a lăsat urme mai ales în lexic), în Romania balcanică substratul traco-dac a avut un rol important. Numeroşi autori explică asemănările însemnate dintre romană şi albaneză tocmai prin substratul comun. Rosetti (1968: 245) explică postpunerea articolului definit în română prin poziţia adjectivului care determină substantivul şi care se află după substantiv (*homo ille-bonus > homo-ille bonus > omul bun*). Un fenomen asemănător se observă şi în albaneză (*njeri**u** i mirë – om**ul** bun*). Sandfeld (1930: 131) remarcă o asemănare între română şi albaneză în multe domenii ale sintaxei, printre altele şi în folosirea articolului definit: de exemplu, cu excepţia unor situaţii clar determinate, acesta nu se foloseşte după o prepoziţie (rom. *au mers la pădure*, alb. *vate në pallát – a mers la palat*).

La dezvoltarea limbii franceze a contribuit şi superstratul germanic, dar credem că putem spune că superstratul, de data aceasta cel slav, a jucat un rol mult mai important (şi de mai lungă durată) în evoluţia limbii române (printre altele, după unii autori, şi în ceea ce priveşte scurtarea morfologică a infinitivului). Dar, o deosebire importantă în dezvoltarea celor două limbi o constituie mai ales faptul că româna aparţine, în afară de familia limbilor romanice, şi uniunii lingvistice balcanice. Rosetti remarcă în interiorul uniunii lingvistice balcanice dispariţia treptată a infinitivului încă în greacă, dar şi în română, bulgară şi albaneză, precum şi în dialectele meridionale italiene, în sudul Calabriei şi în Otranto, unde, datorită prezenţei grecilor în antichitate, există tendinţa de a înlocui infinitivul cu forme

BDD-V2522 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:12 UTC)

conjugate: *vulia mu sácciu* (*volevo sapere*). Bineînţeles, infinitivul s-a păstrat totuşi în română într-o anumită măsură, în forma lungă ca substantiv, dar şi în forma scurtă ca verb (este de remarcat că şi aceasta constituie una dintre particularităţile limbii române în raport cu celelalte limbi romanice, unde există numai o singură formă de infinitiv; în plus, în română infinitivul este introdus de prepoziţia *a* (< AD), ceea ce de asemenea nu se întâmplă în celelalte limbi romanice. Aşadar, pe de o parte româna, ca limbă balcanică, se deosebeşte de celelalte limbi romanice prin folosirea (şi prin formele) infinitivului, dar, de altă parte, nu putem neglija relatinizarea sau reromanizarea limbii române din secolul al XIX-lea. Atunci româna s-a eliberat de influenţa slavă, turcă şi greacă excesivă şi şi-a modernizat sintaxa inspirându-se din franceză, dar şi din sintaxa limbii vorbite. Acest proces s-a intensificat începând cu sfârşitul secolului al XVIII-lea şi a continuat în secolul al XIX-lea prin occidentalizarea limbii române (Avram, Sala 2001: 88) şi orientarea ei către franceză şi latină (Şcoala Ardeleană), precum şi italiană (Ion Heliade Rădulescu). Atunci, pe lângă revitalizarea infinitivului, au intrat în limbă şi un număr mare de cuvinte din franceză (*dată*, *deja*, *destin*, *a discuta*, *dublu* etc.).

Din această scurtă trecere în revistă putem remarca cât de interesantă este comparaţia dintre română şi franceză, dat fiind că, exceptând asemănările care provin din apartenenţa la aceeaşi familie lingvistică, există şi deosebiri apărute, printre altele, şi datorită contextelor extralingvistice specifice şi a dezvoltării istorice. Lunga perioadă în care franceza şi româna s-au îndepărtat una de cealaltă a luat însă sfârşit în secolul al XIX-lea prin apropierea lor în unele domenii.

6. Concluzii

În lucrarea noastră am încercat să abordăm problema deosebirilor şi asemănărilor dintre două limbi, româna şi franceza, în două domenii morfosintactice, cel al articolului şi cel al relaţiei dintre conjunctiv şi infinitiv. Am dorit totodată să subliniem utilitatea unui corpus de traduceri în astfel de cercetări. Deşi o prezentare aprofundată ar necesita un spaţiu mult mai mare, am încercat să arătăm cum pot corpusurile să confirme ipotezele iniţiale, dar şi să ofere exemple neaşteptate, care pun într-o lumină diferită unele chestiuni, în special când este vorba de articol şi de poziţia substantivului în discurs. Astfel se subliniază complexitatea şi pluridimensionalitatea unor categorii gramaticale.

Bibliografie

a. Surse

Duras 1997: Marguerite Duras, *Un barrage contre le Pacifique*, Paris, Gallimard.// Traducerea în română: *Stăvilar la Pacific*, Bucureşti, Humanitas Fiction, traducere de Alexandru Baciu, 2006.

Rebreanu 1968: Liviu Rebreanu, *Ion – glasul pământului*, Bucureşti, Lyceum 31.// Traducerea în franceză: *Ion le Roumain*, Paris, Librairie Plon, traducere de Pierre Mesnard, 1946.

BDD-V2522 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:12 UTC)

b. Literatură de specialitate

Avram, Sala 2001: Moara Avram, Marius Sala, *Faceţi cunoştinţă cu limba română*, Cluj, Echinox.

Coja 1983: Ion Coja, *Preliminarii la gramatica raţională a limbii române, vol. I, Gramatica articolului*, Bucureşti, Editura ştiinţifică şi enciclopedică.

Diaconescu 1977: Ion Diaconescu, *Infinitivul în limba română*, Bucureşti, Editura ştiinţifică şi enciclopedică.

Granger 2003: Sylviane Granger, The Corpus Approach: a Common Way forward for Contrastive Linguistics and Translation Studies? În: Granger, S. et al.: *Corpus-based Approaches to Contrastive Linguistics and Translation Studies*, Amsterdam − New York, Rodopi, p. 17–29.

Grevisse 1997: Maurice Grevisse, *Le Bon usage*, Paris, Duculot.

Guţu Romalo 2008: Valeria Guţu Romalo (coord.), *Gramatica limbii române*, Bucureşti, Editura Academiei Române.

Leeman-Bouix 2005: Danielle Leeman-Bouix, *Grammaire du verbe français – des formes au sens*, Paris, Armand Colin.

McEnery, Wilson 2001: Tony McEnery, Andrew Wilson, *Corpus Linguistics*, Edinburgh, Edinburgh University Press.

Rastier 2004: François Rastier, Enjeux épistémologiques de la linguistique de corpus. *Texto!*, http://www.revue-texto-net/Inedits/Rastier/Rastier_Enjeux.html

Riegel et alii 1999: Martin Riegel, Jean-Christophe Pellat, René Rioul, *Grammaire méthodique du français*, Paris, Presses Universitaries de France.

Rosetti 1968: Alexandru Rosetti, *Istoria limbii române*, Bucureşti, Editura pentru literatură.

Sandfeld 1930: Kristian Sandfeld, *Linguistique balkanique – problèmes et résultats*, Paris, Editeur Edouard Champion.

Zimina 2004: Maria Zimina, *Alignement textométrique des unités lexicales à correspondances multiples dans les corpus parallèles. JADT 2004 (7es Journées internationales d'Analyse statistique des Données Textuelles)*, www.cavi.univ-paris3.fr/lexicometrica/jadt/jadt2004/zimina.pdf.

The Role of Translation Corpora in Studying Differences between Romanian and French

In this paper we point out some uses of translation corpora in linguistic research about differences and similarities between Romanian and French. Examples obtained from a corpus can corroborate the initial hypothesis, but they also can bring to light certain phenomena that otherwise might go unnoticed.

It is very interesting to detect some of the distinctive features between Romanian and French (in spite of their common ancestor Latin) not only through explanations in grammar books, but also by studying examples from original or translated texts.

The translation corpus that we used in this paper consists of one novel originally in French and its translation into Romanian, as well as of one novel originally in Romanian and its translation in French, both from 20th century. In order to compare the chosen linguistic elements, we needed an adequate software that would help us to identify them in the previously aligned French and Romanian sentences from the corpus. In this paper we focus on the use of articles, as well as of subjunctives and infinitives. After comparing our initial hypothesis to the results of the corpus analysis, we try to explain some of the divergences with specific historical and cultural circumstances that influenced the development of French and Romanian.

BDD-V2522 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:12 UTC)

ANEXE

1. Articolul nedefinit

Un homme ou une femme en descendrait	Un bărbat sau o femeie o să coboare
Joseph aussi attendait une auto qui s'arrêterait	Joseph aştepta şi el o maşină care să se oprească
conduite par une femme blond platine	condusă de o femeie cu păr blond, platinat
qu'ils pouvaient encore avoir des idées	că puteau încă să aibă idei
avec des chevaux moribonds	să cumperi cai muribunzi
on entendit des claquements de fouet et les cris de Joseph	auziră plesnituri de bici şi strigătele lui Joseph
des gouttes de sueur descendaient	picături de sudoare i se prelingeau
il gâchait des balles à tuer des biches	strica gloanţele pe nişte căprioare
des indigènes s'affairaient en souriant autour d'eux	indigenii le dădeau târcoale surâzând
Après avoir attendu des semaines	După ce aşteptă săptămâni de-a rândul
avec des passagères	la mese cu pasagere
des officiers dansaient avec des passagères	Ofiţerii tocmai începuseră să danseze cu pasagerele
Des entrepreneurs lui avaient offert	Câţiva negustori se oferiseră

2. Articolul definit

le cheval était trop vieux	calul era prea bătrân
le bruit rêche de la carriole de Joseph se fit entendre	s-a auzit pentru ultima oară din depărtare, pe şoseaua dinspre Ram, huruitul strident al briştii lui Joseph
Sur le siège arrière	Pe banca din spate
tourna dans le petit chemin qui menait au bungalow	coti pe drumeagul care ducea spre bungalow
La mère l'attendait sur le terre-plein, devant la véranda	Mama îl aştepta pe tăpşanul din faţa verandei
Suzanne était assise sous le bungalow	Suzanne se aşezase sub bungalow

3. Articolul partitiv

Il avait déjà donné à Suzanne une robe, un poudrier, du vernis à ongles, du rouge à lèvres, du savon fin et de la crème de beauté	Până atunci îi dăruise lui Suzanne o rochie, o pudrieră, lac de unghii, ruj de buze, un săpun fin şi o cutie cu cremă de faţă
doux comme du miel	dulce ca mierea
Il lui avait acheté du savon parfumé à la lavande	Îi cumpărase un săpun parfumat cu lavandă
Donne-moi du café	Dă-mi o cafea
Carmen avait de l'amitié pour la mère et aussi du respect	Pentru mama, Carmen avea afecţiune, dar şi respect
Je ne prends pas d'alcool	Nu beau alcool
vous vendez du fil	vindeţi fire de bumbac

BDD-V2522 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:12 UTC)

4. Infinitiv/conjunctiv

Il leur avait semblé à tous les trois que c'était une bonne idée d'acheter ce cheval.	Ideea să cumpere calul li se păruse bună la toţi trei.
Même si ça ne devait servir qu'à payer les cigarettes de Joseph.	Chiar dacă nu avea să aducă alte foloase decât să-i scoată banii de ţigări lui Joseph.
D'abord, c'était une idée, ça prouvait qu'ils pouvaient encore avoir des idées.	În primul rând, era o idee, ceea ce dovedea că puteau încă să aibă idei.
tout de même capables d'en extraire quelque chose, de ce monde	oricum, capabili să ia ceva de la ea, de la lumea asta
même d'un désert, où rien ne pousse, on pouvait encore faire sortir quelque chose	chiar într-un pustiu, unde nu creştea nimic, se mai putea face să pice câte ceva
Il essaya honnêtement de faire le travail qu'on lui demandait	A încercat onest să facă întocmai ce i se cerea
Suzanne attendait que Joseph vienne la chercher pour aller se baigner	Suzanne îl aştepta pe Joseph să vină s-o ia, să meargă împreună să se scalde
Elle ne voulait pas sortir la première de dessous le bungalow	Nu voia să iasă prima din bungalow
Il valait mieux l'attendre	Prefera să-l aştepte
Suzanne monta en courant passer son maillot	Suzanne urcă în fugă să-şi pună costumul de baie
Elle ne criait pas pour mieux faire entendre des choses qu'elle aurait voulu qu'on comprenne	Nu striga pentru ca ceilalţi să audă mai bine ceea ce ar fi vrut să-i facă să înţeleagă
apoi coteşte brusc pe sub Râpele Dracului, ca să dea buzna în Pripasul pitit într-o scrântitură de coline	puis il tourne brusquement sous les Falaises du Diable pour se précipiter vers Pripas caché dans un creux de colline
O pisică albă ca laptele vine în vârful picioarelor, ferindu-se să nu-şi murdărească lăbuţele prin praful uliţei	Un petit chat blanc comme neige arrive sur la pointe des pattes, en se gardant de les salir dans la poussière de la rue
Lăţosul nu-l ia în seamă, ca şi când i-ar fi lene să se oprească	Le dogue n'y prend même pas garde, comme s'il était trop indolent pour s'arrêter
De-abia la cârciuma lui Avrum începe să se simtă că satul trăieşte	Ce n'est qu'au cabaret d'Avrum que l'on commence à percevoir la vie du village
Păcat că Ion nu l-a scuturat puţin	Dommage que Ion ne l'ait pas secoué un peu

BDD-V2522 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:12 UTC)